

Szende Katalin (Budapest, Közép-európai Egyetem): *Hospesekből polgárok: városi kiváltságok és következményeik az Anjou-kori Magyarországon*

A tanulmány a 14. század során, különösen a Károly Róbert és fia, I. Lajos idején bekövetkezett komoly váltást tárgyalja a városi elit és a városi közösségek foglalkozási érdeklődésének tekintetében. Bár a kereskedelmi élet meghatározó eleme a városi központok kialakulásának a középkori Magyarországon az államalapítástól kezdődően és ez fordítva is igaz, és a városok az elsődleges színhelyei a különböző javak cseréjének, a 14. században megváltozik a kereskedelem struktúrája és az is, ahogy a városok részt vesznek benne. Tanulmányomban négy kiemelkedő szempontot vizsgálok ebben az átalakulásban:

(1) Egészen Károly Róbert uralkodásának a végéig, a magyarországi kereskedelem elsősorban regionális üzletnek számított, amely a heti piactartásban nyilvánult meg. Ezzel szemben az éves nagy vásárok csak pár kiválasztott központban (Esztergom, Fehérvár, Buda és Zágráb) kerültek megrendezésre. Nagy Lajos idején ez teljesen megváltozott. A király által engedélyezett vásárok megjelentek valamennyi nagy városban, beleértve azokat is, amelyek a határokhoz közel helyezkedtek el, így a kereskedelem legfontosabb helyszíneivé váltak, kulcspontokká abban a hálózatban, amely összekötötte a Fekete-tengert és az Adriát a Baltikummal és az azon is túl fekvő térségekkel, hiszen ezeknek az útvonalaknak jelentős része áthaladt a Kárpát-medencén is.

(2) Ezzel párhuzamosan, a városi elit figyelme megnőtt a nagy távolságokat felölelő kereskedelem iránt, illetve még inkább az ebben érdekelt személyek és családok megtalálták a módját az ehhez a ranghoz való felemelkedéshez. Ezt mutatja a kereskedő családok (gyakran külföldi városokkal fennálló kötelékek) presztízsének a növekedése, és a régi nagy földbirtokosok meggyengülése vagy átalakulása.

(3) Ezek a változások nagy mértékben a szóban forgó királyok politikájának tudhatóak be. Károly Róbert kiváltságokat biztosított azoknak a városoknak, amelyek segítették az országegyesítésben az oligarchákkal folytatott sorozatos harcait követően, különösen az ezüstöt és még inkább az aranyat termelő bányavárosoknak, melyek kulcsszerepet játszottak új gazdaságpolitikájának megvalósításában. Nagy Lajos nagyobb figyelmet szentelt a vásártartási kiváltságok és az árumegállítási jog kérdésének, hiszen ő is az állami bevételek rendszerének újraszervezésén munkálkodott, hogy így jobban kihasználhassa az import-export vámokat.

(4) Az új kereskedelmi rendszer a városok külalakjára és topográfiai felépítésére is rányomta a bélyegét. A piacterek, mint szabad terek a heti piac megtartására már a kezdetektől meghatározó elemnek számítottak a városok külalakjában, azonban a felsorolt változások következtében új vásárterek (gyakran a

központon kívül) és állandó épületek jelentek meg, különböző raktárak és boltok számára. A városi elit házai ugyancsak megváltoztak: a régi előkelők torony jelleget öltő házai (a forrásokban *turris*) helyett jóval tágasabb kereskedő házak tűntek fel, főleg a piacterek körül. A külvárosi jelleget öltő részek kialakulása a főbb útvonalak mentén szintén az urbanizáció egy új fokát mutatták.